

התנ"ך המבואר

על ידי

הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזולץ)

ישעיה

שפע

למד את עמי

הוצאת קורן ירושלים

תוכן העניינים

הקדמה קצרה למהדורת 'התנ"ך המבואר'	ט
טיבו של החיבור	יא
מבוא לספר ישעיה	טו
ספר ישעיה	
השחיתות וקלקול המשפט	2
גילוי כבוד ה' ומשפטו בעתיד	9
משל הכרם: אחריתה של חברה שאיבדה את ערכיה	20
הקדשתו של ישעיהו לנביא	26
קובץ נבואות על יהודה העומדת נוכח אויביה	29
השלום, קיבוץ הגלויות והשיר לעתיד לבוא	51
נבואות לעמים	56
משא בבל ומלכה	
שבירת אשור	
פורענות פלשת	
מפלת מואב	
כיבוש ארצות הצפון	
נבואה על עם רחוק לימים רחוקים	
הנבואות על מצרים	
משאות ארצות המזרח: מדבר-ים, דומה וערב	
ירושלים בסכנה	
אחריתו של האיש אשר על הבית	
משא צור	
הרס הארץ וכינונה מחדש	98
תוכחה לחברה הוללת	109
צרת ציון וישועתה	116
מבטחי שווא שיכזבו, הבטחות אמת שיתגלו	121
ציית אדום ופריחת ציון	137
עליית סנחריב על יהודה ומפלתו	145
חוליו של חזקיהו והחלמתו	159
גזרת גלות בבל	164
קריאות נחמה	166
גדולת ה' וישועתו	169
משפט ה' עם העמים מול נחמתו לעם בחירו	172
עתידו של עבד ה'	178

ה' יגאל את ישראל על אף חטאיו	184
תוכחה על אלילות	187
הנבואות על ניצחון כורש ומפלת בבל	191
תוכחה לגולי יהודה	201
עבד ה' בגאולה	205
ציון לא נעזבה	207
הנביא מול יריביו	211
נחמה ועידוד	213
סבלו ומעלתו של עבד ה'	219
נחמת ציון השוממה והענייה	223
קריאה לשוב אל ה' ולקבל ברכתו	227
תוכחה קשה לעם ונחמה בסופה	232
קריאה לעשיית צדק וצדקה ולקידוש המעשים	238
אור עולם בציון	247
בשורת הגאולה העתידה	251
תפילה על הגאולה	257
הגמול העתיד לבוא	261

חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ בֶן-אֲמוּץ אֲשֶׁר חָזָה עַל-יְהוּדָה וּירוּשָׁלַם בְּיָמַי א
 עֲזִיָּהוּ יוֹתֵם אֲחֹזִי יְחֻזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי ב
 אָרֶץ כִּי יְהוּדָה דִּבֶּר בְּנִים גְּדֹלְתֵי וְרוֹמְמֹתַי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי: יָדַע שׁוֹר ג
 קָנְהוּ וַחֲמוֹד אֲבוּס בְּעַלְיוֹ יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עִמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן: הוּי ד
 ו גְּזִי חֲטָא עִם כְּבֹד עֲוֹן זָרַע מְרַעִים בְּנִים מִשְׁחִיתִים עֲזְבוּ אֶת־
 יְהוָה נֶאֱצַו אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נִזְרוּ אַחֲזֹר: עַל מַה תִּכּוּ עוֹד ה
 תּוֹסִיפוּ סָרָה פֶלֶא־רָאשׁ לְחַלִּי וְכָל־לֵבָב דְּוִי: מִכְּפַךְ־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ ו
 אֵינְיָבוּ מֵתֵם פָּצַע וַחֲבוּרָה וּמִכָּה טְרִיָּה לֹא־זָרוּ וְלֹא חֲפָשׂוּ וְלֹא
 דָּכְכָה בְּשִׁמְוֶן: אֲרֻצְכֶם שְׁמֵמָה עָרִיכֶם שְׂרָפוֹת אִשׁ אֲדַמְתֶּכֶם ז
 לְנַגְדְּכֶם זָרִים אֲכָלִים אֲתָהּ וּשְׁמֵמָה כְּמַהֲפַכַת זָרִים: וְנוֹתְרָה בַת־
 ח צִיּוֹן כְּסֶכֶה בְּכָרֶם כְּמַלּוֹנָה בְּמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה: לוֹלֵא יְהוּדָה ט

השחיתות
וקלקול
המשפט
פרק א

זו כנראה אינה נבואתו הראשונה של ישעיהו.¹ מתיאורי מכות הארץ ויושביה המופיעים בנבואה נראה שהיא נאמרה באמצע תקופת פעילותו של ישעיהו, בשעת המלחמה שבימי מלכות אחז או חזקיהו,² שכן ימי עזיבתו ויותם הקודמים היו ימים של הצלחה יחסית ושל ביטחון, אם כי ייתכן שהתיאור הזה הוא חלק מחזון העתיד.

מכל מקום זוהי נבואת תוכחה נוקבת ביותר, המבקרת את האנשים המסתפקים במעשי פולחן ובטקסים, אשר חייהם המוסריים והחברתיים מנוגדים לרצון ה'. הנביא אומר להם: החגים והאספות, הביקורים במקדש והבאת הקרבנות – כל אלה אינם מבטאים את חייכם הממשיים. תקנו את חייכם, ואז אקבל אתכם באהבה. השיבו את המשפט ואת הצדקה על כנס. דברים בכיוון זה נשנים בספר ישעיהו כמה פעמים.³

ביאור | פרק א א חזון – אחד מכינויי הנבואה, אשר מבטא את יכולתו של הנביא לראות דברים עלומים. ישעיהו בן אמוץ, אשר חזה על יהודה וירושלם בעיקר, אם כי נבואתו מתייחסת גם לישראל, שהייתה ממלכה לעצמה, וגם לעמים אחרים, קרובים ורחוקים. את חזונותיו קיבל ישעיהו בימי עזיבתו, יותם, אחז, יחזקיהו, מלכי יהודה.

הרחבות | שמעו שמים והאזינו ארץ' חכמים העירו שביטוי זה, המבטא פנייה אל תבל ומלואה להקשיב לדבר ה', נראה כמו פרפרזה על דברי השירה האחרונים של גדול הנביאים, משה רבנו: האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי (דברים לב,א. וראו תנחומא האזינו ב). מההקבלה בין הפסוקים נראה כי ישעיהו מנסה להמשיך במקום שבו משה הפסיק.

ב שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אָרֶץ, כִּי ה' דִּבֶּר: בְּנִים, עִם יִשְׂרָאֵל גְּדֹלְתֵי וְרוֹמְמֹתַי, וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי. ג יָדַע אֲפִילוּ שׁוֹר, שְׂאִינְנוּ יִצּוֹר נְבוֹן בְּמִיּוּחַד, אֶת קָנְהוּ, מִי הוּא אֲדוֹנָיו. וַחֲמוֹד מְכִיר אֶת אֲבוּס בְּעַלְיוֹ, הוּא לֹא רַק יוֹדַע שְׂזָה אֲבוּס, אֲלֵא מְכִיר בְּכַךְ שִׁישׁ לוֹ בַעֲלִים, אֲבֵל יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע, עִמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן. לֹא שֵׁם לֵב לַעֲבוּדָה שִׁישׁ לוֹ אֲדוֹן.

כאן מגיעה פנייה חריפה הרבה יותר: ד הוּי גְזִי חֲטָא, עִם כְּבֹד עֲוֹן, שְׁעוּוֹנוֹתֵינוּ כְּבָדִים, זָרַע מְרַעִים, עוֹשֵׂי רַע, בְּנִים מִשְׁחִיתִים, עֲזְבוּ אֶת ה', נֶאֱצַו, בִּזְרוּ אֶת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, ה'. נִזְרוּ אַחֲזֹר. לֹא נְסוּגִים אַחֲזֹר בְּלִבְד, אֲלֵא מִתְנַזְרִים – יוֹצֵרִים חֵיץ וּפּוֹנִים אַחֲזֹרִית. אֲנָשִׁים מִמֵּאֲנִים לַהֲתַקְשֵׁר בְּמַהוּתוֹ הַפְּנִימִית שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בְּאַלּוּקִיו.⁴ ה עַל מַה, לְשֵׁם מַה תִּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה, כְּכֹל שְׂאֵתֶם מוֹכִים, אֲתֵם מוֹסִיפִים לְמַרּוֹד. כָּל רֹאשׁ נִתּוֹן לְחַלִּי, וְכָל לֵבָב דְּוִי, כּוֹאֵב. ו מִכְּפַךְ רֶגֶל וְעַד רֹאשׁ אֵין בּו – בְּאֵדָם מִיִּשְׂרָאֵל מֵתֵם, פָּצַע שׁוֹתֵת דָם וַחֲבוּרָה, מַכָּה הַמִּשְׁאִירָה סִימָן⁵ וּמִכָּה טְרִיָּה, מַכָּה שְׁנַעֲשֵׂתָה לֹא מִזְמוֹן, טֶרֶם הִגִּיעָה לְכֹלֵל חֲבוּרָה.⁶ לֹא זָרוּ, לֹא הִיא לְמַכּוֹת הַלְלוּ מִזּוֹר וְתִרְפוּהָ, וְלֹא חֲפָשׂוּ, וְלֹא רָכְכָה, עוֹסֵתָה הַמִּכָּה בְּשִׁמְוֶן כְּדֶרֶךְ רִיפּוּי. יִשְׂרָאֵל מִתּוֹאֲרִים כְּאֵן כְּגוֹף מוֹכָה לְחֹלוּטִין, פְּצוּעוֹ וּמוֹזוֹנָה. ז וּבְמִקְבִּיל תְּמוֹנַת הָאָרֶץ – אֲרֻצְכֶם שְׁמֵמָה. עָרִיכֶם שְׂרָפוֹת אִשׁ. אֲדַמְתֶּכֶם לְנַגְדְּכֶם, לְעִינֵיכֶם, זָרִים אֲכָלִים אֲתָהּ – אֶת פְּרוֹתֶיהָ, וְהִיא נַעֲשִׂית שְׁמֵמָה כְּמַהֲפַכַת זָרִים. פְּלִישְׁתֵּם שֶׁל זָרִים אֵינָה כְּרוּכָה רַק בְּגַנְבָהּ וּבְנִזְקָה, אֲלֵא גַם בְּפִרְיעַת כָּל סֹדֵר, בְּאִיבּוֹד בִּיטְחוֹן וְעִשְׂתוֹנוֹת, חוּוִיָּה הַמוֹכֶרֶת לְמִי שְׁבִיתֶם נִפְרָץ. ח וְנוֹתְרָה בַת צִיּוֹן, עִם יִשְׂרָאֵל כְּסֶכֶה בְּכָרֶם, כְּסוֹכֶת הַשׁוֹמֵר הָעֲזוּבָה בְּכָרֶם הַשְּׂדוּד, כְּמַלּוֹנָה בְּמִקְשָׁה, כְּבִיתֶן שְׁבוּ לָן שׁוֹמֵר שְׂדֵה הַקִּישׁוּאִים, כְּעִיר נְצוּרָה,



סוכה בכרם

ישראל, המייחד את ישראל, והוא סממן הרחבות מובהק לסגנונו של הנביא הזה לעומת שאר הנביאים. (ראו למשל להלן היטו-1 כד; יב; ליב ועוד רבים).

בת ציון כינוי רווח זה לעם ישראל או לממלכה, נשען כנראה על התפיסה הרואה ביחסי ה' וישראל יחסים של בעל ואשה או של אב ובתו. תפיסה זו מופיעה

לכינוי קדוש וישראל משמעות כפולה: מצד אחד, המרוקם והנקדש מעל ישראל, ומצד אחר, המקדש את ישראל. (ראו רד"ק ומלבי"ם).

נבואת ישעיהו אינה מכוונת למסגרות של עם ישראל בלבד, אלא גם לממלכות אחרות ולעולם בכללו. למרות גווייה האוניברסליים, ואולי דווקא בגללם, חוזר ונשנה בה עשרות פעמים הכינוי 'קדוש

צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כְּמַעַט כְּסֶדֶם הָיִינוּ לְעַמְרָה
 דְּמִינוּ: שְׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי סֶדֶם הַאֲזִינוּ תוֹרַת י'
 אֱלֹהֵינוּ עִם עַמְרָה: לָמָּה לִי רֵב זְבָחֵיכֶם יֹאמֶר יְהוָה שְׁבַעֲתֵי יוֹ
 עֲלוֹת אֵילִים וְחֻלָּב מְרִיאִים וְדָם פָּרִים וְכַבְּשִׁים וְעֵתוּדִים לֹא
 חִפְצָתִי: כִּי תִבְאוּ לַרְאוֹת פָּנַי מִי־בִקְשׁוּ זֹאת מִיְדֵיכֶם רִמְסֵי חֲצָרַי: יב
 לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת־שָׁוָא קְטֹרֶת תוֹעֵבָה הִיא לִי חֲדָשׁ י
 וְשִׁבְתִּי קָרָא מְקָרָא לֹא־אוֹכֵל אֲנִי וְעֲצָרָה: חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם יד
 שְׁנֵאָה נִפְשֵׁי הָיוּ עָלַי לְטָרַח גְּלֵאִיתִי נִשְׂאָ: וּבִפְרִשְׁכֶם כְּפִיכֶם טו
 אֲעֲלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם פִּי־תִרְבוּ תִפְלֵה אֵינְנִי שְׁמַע יְדֵיכֶם דְּמִים

ביאור | אין יוצא ואין בא. 7. לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט, אילולא השאיר לנו מעט שרידים, אז כסדם היינו, לעמרה דמינו, כשתי הערים שנהפכו כליל ונעשו סמל להרס ולחורבן.

במעבר מעניין, פונה הנביא אל עמו באותה מטבע: 8. שְׁמְעוּ דְבַר ה', קְצִינֵי סֶדֶם! הַאֲזִינוּ תוֹרַת אֱלֹהֵינוּ, עִם עַמְרָה! שתי משמעויות נלוות אל סדום - עיר שכולה רשעה, ומקום שנהפך ולא נשאר ממנו שריד. לאחר שנאמר שארצם של ישראל חרבה כמעט כמו סדום, מתריס הנביא ואומר: אתם אכן דומים בהתנהגותכם לסדום. חייהם של תושבי ארץ יהודה באותה עת סבבו סביב המקדש. פולחן הקרבנות התבצע כסדרו, ואנשים לא הרבו לעבוד עבודה זרה. 9. על כן הם היו שבעי רצון מהתנהגותם וממצבם הדתי. יש להניח שתחושה זו התחזקה במיוחד לאור ההשוואה עם שכניהם אשר בממלכת ישראל, שלא נטלו חלק בעבודת המקדש. זהו הרקע לתוכחתו של הנביא: 10. לָמָּה לִי רֵב זְבָחֵיכֶם?! יֹאמֶר ה'; שְׁבַעֲתֵי עֲלוֹת אֵילִים וְחֻלָּב מְרִיאִים, שוורים מפותמים, וְדָם פָּרִים וְכַבְּשִׁים וְעֵתוּדִים, תיישים 10. לֹא

מפצה על כל פגמי ההתנהגות והאישיות. אנשים בטוחים שלאחר הבאתם קרבן עוונותיהם נמחלים, זכויותיהם מובטחות, והם מילאו את כל חובתם כלפי ה'. הנביא מביע בשם ה' את הסלידה מתפיסה זו ואת האבסורד שבה. (ראו עוד מורה נבוכים ח"ג לב; משלי יעקב תחילת ויקרא).

הרחבות | פעמים רבות בפרט אצל ישעיהו וירמיהו (כמו למשל בהמשך פרקנו; להלן לז,כב; מט,יז-כג; סב,א-ה; ירמיה ד,לא; ו,ב; איכה ב,א ועוד). התלונה על הקרבנות ראוי לציין שאין פה התנגדות לקרבנות באשר הם, אלא רק למחשבה המוטעית שהעלאת הקרבנות

חִפְצָתִי. אתם מביאים עוד ועוד קרבנות, ומרגישים בכך התעלות ושביעות רצון. האם אתם חושבים שאני זקוק לכם?! יב כִּי תִבְאוּ לבית המקדש לַרְאוֹת פָּנַי, כשתעלו לרגל, 11 מִי בִקְשׁוּ זֹאת מִיְדֵיכֶם רִמְסֵי חֲצָרַי, לשם מה אתם דורכים בחצרות בית ה' ורומסים את האבנים?! יג לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת שָׁוָא. מנחתכם היא מתנה ריקה מתוכן ומכוונה. אין כל משמעות מאחוריה. הקטרת שאתם מביאים - תוֹעֵבָה הִיא לִי, במקום שתהיה לריח ניחוח העולה לרצון. יתרה מזו, ימי ראש חֲדָשׁ וְשִׁבְתִּי וְקָרָא מְקָרָא, ושאר הימים המכונים בתורה מְקָרָא קָדֵשׁ. פירושו של ביטוי זה אינו קריאה בספרים בלבד, אלא בעיקר אספה קדושה. במועדים ובשבתות אתם מתאספים לקרוא בשם ה', להתפלל 12 - אבל לֹא אוֹכֵל לסבול את האָנֹן, הרוע ואת העֲצָרָה, האספה לתפילת הציבור. חיבור האוון עם העצרה אינו נסבל. 13. התפילה מתנהלת לפי כל הכללים, כשם שהקרבנות קרבים כסדרם, אך דווקא ההקפדה הקיצונית על כללי הפולחן שאינה כרוכה בהכרה בחובה שמעבר לו, היא התועבה. 14. חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם, ימי האספה והחגיגות, שבהם היה נהוג גם לבקר במקדש או אצל אנשים חשובים, נביאים וחכמים, 14 שְׁנֵאָה נִפְשֵׁי. הָיוּ עָלַי לְטָרַח, גְּלֵאִיתִי נִשְׂאָ. עייפתי מלשאתם. אתם מקיימים את כל הטקסים והפולחנים הדתיים באופן חיצוני, אבל דבר מזה אינו נוגע לחיי היומיום שלכם. 15. וּבִפְרִשְׁכֶם כְּפִיכֶם, כאשר תפשוטו כפות ידיכם למרום בתחנונים - 15. אֲעֲלִים עֵינַי מִכֶּם. גַּם פִּי תִרְבוּ תִפְלֵה - אֵינְנִי שְׁמַע אותה להיענות לה, 16. כִּי יְדֵיכֶם המושטות אלי בבקשה דְּמִים מְלֵאוּ, מגואלות בדם. אין הכוונה לשפיכות דמים ממשית דווקא, שכן בזמנו של ישעיהו לא הייתה יהודה מלאה במיוחד ברוצחים, אלא לעוול, סחיטה והתעללות במסכנים. 17.



תאו מים ('מריא'?)

מְרִיא אחד ממיני הבקר הטהור. לזיהויו הועלו מספר השערות: התאו (לפי כפתור ופרח פרק נח בשם רס"ג), הבקר האפריקאי (לפי רב האי גאון), הז'בו.

לפי דעה אחרת הנשענת גם על המצוי באוגריתית, המריא אינו סוג מסוים אלא הוא שם כולל לבהמות מפותמות (ראו להלן יא,ו ויחזקאל לט,יח).

מלאו: רחצו הזכו הסירו רע מעליכם מנגד עיני חדלו הרע: טו
 למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו יז
 אלמנה: לכו נא ונזכחה יאמר יהוה אם יהיו יח
 חטאיכם בשנים כשלא ילפינו אסידמו כתולע בצמר יהיו:
 אס-תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו: ואס-תמאנו ומריתם טז
 חרב תאכלו כי פי יהוה דבר: איכה היתה לזונה כא
 קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים:
 כספך היה לסיגים סבאך מהול במים: שריך סוררים וחברי כב
 גנבים פלו אהב שחד ורדף שלמנים יתום לא ישפטו וריב
 אלמנה לא יבוא אליהם: לכן נאם האדון יהוה כד
 צבאות אביר ישראל הוי אנחם מצרי ואנקמה מאויבי: ואשיבה כה
 ידי עליך ואצרך כפך סיגך ואסירה כל בדיליך: ואשיבה כו

ביאור | במקום זאת קורא אליהם הנביא: טו רחצו את הידיים המלאות דם, הזכו, נקו עצמכם, הסירו רע מעליכם מנגד עיני, שאותם אני רואה תמיד, חדלו הרע. יז למדו היטב מהי דרך אמת. או: למדו איך להיטיב, דרשו משפט צדק, אשרו חמוץ, חזקו את הנחמס, 18 או: ישורו 19 את דברי החמס. לעומת גזל, חמס איננו פעולה בלתי חוקית אלא בלתי מוסרית, 20 שכן היא הפעלת לחץ ממוני או אחר מצד העשירים והחזקים לשם השגת רכוש השייך לזולתם. הנביא אינו מבקר כאן את אי שמירת סעיפי החוק, אלא קורא לתקן את העיוות המוסרי. 21 שפטו יתום, ריבו אלמנה. ייתכן שהמערכת המשפטית אינה רקובה, אלא שהיא אינה מותירה סיכוי לאנשים הקטנים הזקוקים לסיוע ולהגנה.

יח לכו נא ונזכחה, נתווכח, יאמר ה'. ה' אינו בא אליכם בהאשמות בלבד, אלא גם בהצעות תיקון - אם יהיו חטאיכם בשנים, כמו השני, צבע אדום בזה - 22 כשלא ילפינו. אם תרצו, תוכלו לתקנם

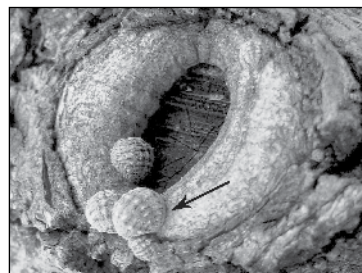
הרחבות | השורש יכח, מופיע מספר פעמים בספר ישעיהו, (ראו למשל להלן בד; כט, כא), והוא משמש בו בשתי משמעויות דומות: כאשר הוא חד-צדדי מדובר בתוכחה, וכשהוא רפלקסיבי, פירושו הישפוטות יחדי, ויכוח. כאן אין מדובר רק בהיווכחות בעובדות, אלא גם בוויכוח, בדיון ובשיחה. (ראו רד"ק).

בתשובה. ובאותו אופן - אם הם יאדימו כתולע, כתולעת שני - 23 בצמר הלבן יהיו. יש אם תאבו, תרצו ושמעתם את דבר ה' - טוב הארץ תאכלו. כ ואם תמאנו ומריתם - חרב תאכלו, תושמדו, כי פי ה' דבר. זה הצד שלו בוויכוח. הוא הציב את התנאים הללו ונתן בידכם את אפשרות הבחירה.

בגלל הסגנון הקלאסי של הנבואה, יפי המשפטים, השלמות של הדימויים וההקבלות המפוארות, לא תמיד שמים לב עד כמה התוכן בוטה - כא איכה היתה לזונה קריה נאמנה!? ירושלים, שצריכה להיות קרייתו הנאמנה של ה', הפכה לזונה. העיר שהייתה מלאתי, מלאה משפט, שצדק ילין, ישכון בה, ועתה יושביה מרצחים. כב כספך היה לסיגים, חלקי מתכת פשוטה שמעורבים בכסף. בתהליך צירוף רגיל הסיגים מושלכים, והכסף הנקי נשמר. אצלכם התרחש תהליך הפוך - הכסף הפך לסיגים. ואין זה דימוי לגבי המערכת הפיננסית בלבד. סבאך, המשקאות החריפים כדוגמת יין מהול במים. מלבד היותן דוגמאות ממשיות, הכסף המזויף והיין המהול משמשים גם משלים כלליים למרמה הטבועה בכול. כג שריך סוררים, בלתי ממושמעים ובלתי הגונים והם חברי גנבים, בשקט הם משתפים פעולה עם הגנבים. המערך השיפוטי והשלטוני פלו אהב שחד ורדף שלמנים. לכן יתום לא ישפטו, שהרי אין ביכולתו לשלם, וריב אלמנה לא יבוא אליהם. אם האלמנה או היתום מתלוננים על הצקות, השרים לא יוציאו צדקתם לאור.

כד לכן, נאם האדון ה' צבאות אביר ישראל, המתנשא על ישראל, או: מי שמגביה ומנשא את ישראל. 24 ואלו דבריו: הוי אנחם מצרי, אנקום בהם ואז אוכל להירגע, כביכול, ואנקמה מאויבי, החוטאים הללו נחשבים כשונאי ואויבי. כה ואשיבה ידי עליך לטפל בך, ואצרך כפך, חומר ניקוי את סיגך, ואסירה כל בדיליך. הבדיל הוא אחד הסיגים המעורבים בכסף. אולי הוא נקרא כך מפני שהוא נבדל

כרמיל הקוצים על עץ אלון, הכנימה שממנה הופק צבע השני



שִׁפְטֵיךָ כְּבְרָאשְׁנָה וַיַּעֲזִיבְךָ כְּבִתְחִלָּה אַחֲרֵי-כֵן יִקְרָא לְךָ עֵיד
הַצֶּדֶק קְרִיָּה נְאֻמָּנָה: צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדֶּה וְשִׁבְיָה בַצֶּדֶק: וְשִׁבְרֵךָ
כֹּחַ פְּשָׁעִים וְחַטָּאִים יִחַדּוּ וְעֲזָבִי יִהְיֶה יָכְלוּ: פִּי יִבְשׂוּ מֵאֵילִים אֲשֶׁר
כֹּחַ חֲמַדְתֶּם וְתִחַפְּדוּ מֵהִגָּנוֹת אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם: פִּי תִהְיֶה כְּאֵלֶּה נִבְלַת
ל עֵלֶה וּכְגִנָּה אֲשֶׁר-מִים אֵין לָהּ: וְהָיָה הַחֶסֶן לְנַעֲרָת וּפְעֻלּוֹ לְנִיצוּץ
לֵא וּבְעָרוֹ שְׁנִיָּהִם יִחַדּוּ וְאֵין מִכְּבָה: הַדְּבָר אֲשֶׁר חָזָה א
יִשְׁעִיהוּ בֶן-אֲמוּץ עַל-יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: וְהָיָה וּבְאַחֲרֵית הַיָּמִים ב
נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית-יְהוָה בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְּבְעוֹת וְנִהְרָו

ביאור | בתהליך ההיתוך מהמתכת היקרה. ^כ וְאֲשִׁיבָה שִׁפְטֵיךָ כְּבְרָאשְׁנָה, וַיַּעֲזִיבְךָ, הממלאים כך תפקידי הנהגה שונים כְּבִתְחִלָּה. אַחֲרֵי כֵן יִקְרָא לְךָ - ירושלים, עֵיד הַצֶּדֶק, כפי שבעבר הצדק לך, ^{כח} ותוכלי להיקרא שוב קְרִיָּה נְאֻמָּנָה כמו שהיית בעבר, כאמור לעיל. ^{כט} צִיּוֹן בְּעֵשִׂית מִשְׁפַּט תִּפְדֶּה, וְשִׁבְיָה יִשׁוּבוּ לבנותה ^כ באמצעות צֶדֶקָה. ^{כא} וְשִׁבְרֵךָ הַחוּטָאִים הַלָּלוּ, כאשר תתבדו מֵאֵילִים, מאילנות האֵלֶּה, ששימשו לעבודה זרה, או: מבעלי כוח ^{כב} אֲשֶׁר חֲמַדְתֶּם. וְתִחַפְּדוּ, תתביישו ^{כג} מֵהִגָּנוֹת, מהגנים ששימשו אתכם לפולחן זר ^{כד} או לתענוגות אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם. בכמה מקומות בספר מופיע הרעיון שעולם החטא מושתת על מותרות ועל דברים חסרי ערך. ^{כה} פִּי תִהְיֶה כְּאֵלֶּה נִבְלַת עֵלֶה, כמו עץ אֵלֶּה שעליו נובלים. האלה היא עץ גדול, מפואר ומרשים בלבובו, אולם כשהוא נשאר במערומיו בחורף, לאחר נשירת עליו, הוא נראה עלוב. גם דימוי זה חוזר ומופיע בדברי ישעיהו. ^{כז} וּכְגִנָּה, כגן אֲשֶׁר מִים אֵין לָהּ, וכל גידוליה מתייבשים. ^{כח} וְהָיָה הַחֶסֶן, גבעולי הפשתן הקשים ^{כט} לְנַעֲרָת, רסיסי הפשתה שנשארו לאחר שהכינו ממנה חוטים. יש שעושים מרסיסים אלו פקעות, שתועלתן היחידה היא להיות חומר בערה. וּפְעֻלּוֹ,

מי שעשאו, יהיה לְנִיצוּץ, ומכיוון שהנעורת דליקה מאוד - וּבְעָרוֹ שְׁנִיָּהִם - החסון והנעורת ^כ יִחַדּוּ, וְאֵין מִכְּבָה.

גילוי כבוד ה' ומשפטו בעתיד פרקים ב-ד

החזון הקודם, שהכיל תוכחות קשות ונוקבות, התייחס במפורש לירושלים שבימי ישעיהו. גם בחזון שלפנינו, הפונה אף הוא אל יהודה וירושלים שבהווה, נאמרו דברי תוכחה, אך הוא כולל גם נבואות בהיקף עולמי המכוונות אל העתיד לבוא. בכך מתגלה מיד המתח שבין ההיבט המקומי לבין זה הכלל-עולמי בדברי ישעיהו. ^א

בחלקו הראשון של העניין מופיעה לראשונה נבואה בעלת גוון אוניברסלי מובהק, ועם זאת מתוארת בה מרכזיותו העולמית של הר בית ה' באחרית הימים כמקור תורה וצדק לעולם. ייתכן שזוהי הנבואה הפרוגרמטית הכוללת הראשונה של נבואות ישעיהו שנכתבו, אבל אין הדבר הכרחי. כיוון שסדר הנבואות אינו כרונולוגי, אפשר שנבואה זו נאמרה מאוחר יותר.

בהמשך העניין מדובר על מפלה גדולה שתתרחש קודם גילוי כבוד ה' בעולם. יהודה וירושלים אינם מתנהלים כיאות, ויש לערוך עם העם חשבונות של תיקון בטרם תושלם הגאולה. רק כאשר יבוער הרשע מירושלים, והיא תתקדש, היא תהיה אור לגוים. ^ב

בחלק האחרון, המכיל דברי נחמה, חוזר הנביא למה שפתח בו - תיאור ירושלים והר ציון באחרית הימים.

בראש הנבואה השנייה מופיעה כותרת זהה לכותרתה של הנבואה הראשונה - פרק ב ^א הַדְּבָר אֲשֶׁר חָזָה יִשְׁעִיהוּ בֶן אֲמוּץ עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם.

^ב וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים. אין מדובר כאן בתאריך מסוים, אלא בביטוי המתייחס לעידן ממושך שיתרחש בעתיד, כאשר העולם יעבור תמורות. ^ג נִכּוֹן, מתוקן ומכוון יְהִיָּה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים, וְנִשְׂא מִגְּבְעוֹת. ההר המוכר מן ההווה, עתיד להתרומם ולגבוה עוד, כמו שאפשר להתרשם מהאמור בנבואות אחרות. ^ד ההר יבלוט בעליונותו על שאר ההרים. וְנִהְרָו אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם. הר בית ה' לא יהיה רק

אלה בשלכת



הביטוי כְּאֵלֶּה נִבְלַת, הצמוד לפסוק ^כ פי העולם יִבְשׂוּ מֵאֵילִים אֲשֶׁר חֲמַדְתֶּם, רומז כנראה לעץ רענן של עבודה זרה שסופו להכזיב כמותה.

משמעות דתית. האלה שימשה לעבודה זרה (ראו הושע ד, ג; יחזקאל ו, ג; ו, יג) ולהלן גם בימינו ישנם עצי אלה המקודשים לערבים.

להתנשא עד לגובה 30 מ', וקוטר גזעה יכול להגיע ל-2 מ'. שמה - וכן שמו של האלון - נגזר מהמלה 'אל', שמשמעותה היסודית היא כוח וחזק, והיא נושאת גם

אלה (שם מדעי: Pistacia); נראה שהנביא מדבר על האלה הארץ-ישראלית והאלה האטלנטית הגדלות כעץ גבוה שגזעו עבות ונופו רחב ומרשים. האלה עשויה